

Internationale Kommission zum Schutz des Rheins
Commission Internationale pour la Protection du Rhin
Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn

Vijftiende Rijnministersconferentie

Ministerieel communiqué

28 oktober 2013, Bazel

Preventie en adaptatie

Toekomstige uitdagingen voor duurzaam waterbeheer in het Rijnstroomgebied

De bevoegde ministers voor de bescherming van de Rijn en de vertegenwoordiger van de Europese Unie zijn op 28 oktober 2013 bijeengekomen in Bazel om de balans op te maken van de tot dusver gerealiseerde samenwerking voor de bescherming van de Rijn, zijn zijrivieren en het gehele stroomgebied en om de koers uit te zetten voor de toekomstige samenwerking.

Aan de conferentie hebben deelgenomen:

Voor Duitsland de heer Helge WENDENBURG, directeur-generaal, plaatsvervangend voor de heer Peter ALTMEIER, minister van Milieu, Natuurbescherming en Reactorveiligheid;

Voor Frankrijk de heer Laurent ROY, waterdirecteur, plaatsvervangend voor de heer Philippe MARTIN, minister van Ecologie, Duurzame Ontwikkeling en Energie;

Voor Liechtenstein mevrouw Marlies AMANN-MARXER, minister van Infrastructuur, Milieu en Sport;

Voor Luxemburg de heer Jean-Paul LICKES, plaatsvervangend waterdirecteur, plaatsvervangend voor de heer Jean-Marie HALSDORF, minister van Binnenlandse Zaken en de Grote Regio;

Voor Nederland mevrouw Elaine ALWAYN, directeur, plaatsvervangend voor mevrouw Melanie SCHULTZ VAN HAEGEN-MAAS GEESTERANUS, minister van Infrastructuur en Milieu;

Voor Oostenrijk de heer Karl SCHWAIGER, waarnemend waterdirecteur, plaatsvervangend voor de heer Niki BERLAKOVICH, minister van Land- en Bosbouw, Milieu en Waterbeheer;

Voor Zwitserland mevrouw Doris LEUTHARD, secretaris-generaal van het Zwitserse ministerie van Milieu, Verkeer, Energie en Communicatie;

Voor Wallonië de heer Didier CADELLI, adviseur, plaatsvervangend voor de heer Philippe HENRY, minister van Milieu, Ruimtelijke Ordening en Mobiliteit;

Voor de Europese Unie de heer Peter GAMMELTOFT, directeur, plaatsvervangend voor de heer Janez POTOČNIK, commissaris van Milieu;

Voor de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn de heer André WEIDENHAUPT, voorzitter van de commissie.

Als waarnemers

Vertegenwoordigers van intergouvernementele organisaties en niet-gouvernementele organisaties

Preamble

1. 2013 is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het internationale jaar van de samenwerking op het gebied van water. De samenwerking in het Rijnstroomgebied, die andere internationale stroomgebieden in Europa en over de hele wereld nieuwe impulsen geeft, is hiervan een uitstekend voorbeeld, ook wat de concrete invulling van het VN/ECE-Verdrag inzake de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren betreft, het zogenaamde Verdrag van Helsinki, dat inmiddels meer dan twintig jaar bestaat.
2. De verdragspartijen van de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn (ICBR) kunnen terugblikken op ruim zestig jaar organisch gegroeide, vertrouwensvolle samenwerking voor de bescherming van de Rijn. Het Coördineringscomité Rijn, dat is opgericht om EU-waterrichtlijnen te implementeren, vormt daarenboven sinds meer dan tien jaar het kader voor voorspoedige coöperatie tussen de ICBR-verdragspartijen en de andere staten in het stroomgebied van deze grote rivier. De tot dusver behaalde successen zijn in september 2013 bekroond met de eerste European Riverprize.
3. Het in 2001 vastgestelde programma "Rijn 2020" concretiseert de doelstellingen van de samenwerking voor de duurzame ontwikkeling van de rivier. Het eerste, conform KRW¹ voor het gehele internationale Rijnstroomgebied ontwikkelde en in 2009 gepubliceerde beheerplan volgt de richtsnoeren van de gemeenschappelijke Europese strategie voor de implementatie van de KRW en is één van de producten van deze samenwerking. De maatregelen voor het herstel van de passeerbaarheid en de wederopbouw van zichzelf in stand houdende trekvispopulaties die zijn vastgelegd in het tot voorbeeld strekkende Masterplan trekvis Rijn zijn meegenomen in dit beheerplan.
4. Vanuit de zorg voor de waterkwaliteit in de jaren zeventig, via de aandacht voor de ecologische kwaliteit sinds de jaren tachtig naar aanleiding van het ongeluk bij Sandoz en met als leidmotief de terugkeer van de zalm, die midden jaren vijftig verdwenen was, kent het waterbeheer vanaf de jaren negentig als gevolg van de hoogwatersituaties een verdergaande integratie.
5. De rampzalige overstromingen in het stroomgebied van de Donau en de Elbe in mei/juni 2013 maken voor het Rijnstroomgebied opnieuw duidelijk dat de inspanningen van de staten om het overstromingsrisico en de potentiële overstromingsschade te verminderen niet mogen verslappen, mede gelet op de afronding van het eerste overstromingsrisicobeheerplan conform ROR².
6. De vruchtbare samenwerking zal de verwachtingen bij nieuwe uitdagingen moeten waarmaken. In de beheerplanning dient er voortaan immers rekening te worden gehouden met de effecten van klimaatverandering op de wateren en hun gebruiksfuncties.
7. De conclusies die de Europese Raad in november 2012 heeft getrokken in verband met de evaluaties en voorstellen van de Europese Commissie met betrekking tot de bescherming van de Europese watervoorraden (Blauwdruk) zullen ook in het Rijnstroomgebied een bepalende factor zijn voor de verdere implementatie van het EU-recht inzake waterbescherming.
8. De huidige ministersconferentie sluit met nieuwe, richtinggevende opdrachten aan bij de besluiten die de veertiende Rijnministersconferentie in 2007 in Bonn heeft genomen en geeft daarbij bijzondere aandacht aan de onderwerpen chemische verontreiniging inclusief microverontreinigingen, passeerbaarheid van de Rijn en zijn zijrivieren, overstromingsrisicobeheer en effecten van klimaatverandering op waterhuishouding en watertemperatuur. Hierbij wordt er uitgegaan van belangrijke resultaten die de ICBR de afgelopen jaren heeft bereikt.

¹ EU-Kaderrichtlijn Water - richtlijn 2000/60/EG

² EU-Richtlijn over overstromingsrisico's - richtlijn 2007/60/EG

Chemische en ecologische kwaliteit

Vermindering van de chemische belasting

9. De ministers en de vertegenwoordiger van de Europese Unie juichen het toe

- a. dat hoewel er aan het intensieve gebruik van het Rijnstroomgebied niets is veranderd, de waterkwaliteit van de Rijn en veel van zijn zijrivieren aanzienlijk is verbeterd, doordat de emissies van schadelijke stoffen en nutriënten uit industrie en stedelijke gebieden zijn verminderd;
- b. dat het aantal meldingen via het Waarschuwings- en Alarmplan Rijn sinds 2008 duidelijk is gedaald, onder meer dankzij scherpere controles en een toenemend preventief beleid in industrie en scheepvaart;
- c. dat de activiteiten die zijn ondernomen door de verdragsluitende partijen bij het CDNI³, de binnenvaart, de waterpolitie en de Europese federatie van de brandstofetherindustrie (EFOA⁴) hebben geleid tot een vermindering van de verontreiniging door illegale lozingen van MTBE-ETBE⁵ uit de scheepvaart;
- d. dat inmiddels 8 van de 22 in het Sedimentmanagementplan Rijn (2009) aangewezen risicogebieden zijn gesaneerd. De omvangrijkste saneringswerkzaamheden hebben plaatsgevonden in Ketelmeer-West (Nederland). Duitsland en Frankrijk doen in het kader van de Permanente Commissie verder onderzoek naar de problematiek in verband met hexachloorbenzeen (HCB) in de Duits-Franse Bovenrijn.

10. stellen vast

- a. dat het wettelijke maximumgehalte voor de voedselveiligheid dat is vastgesteld voor de som van ubiquitaire stoffen, zoals dioxinen, furanen en dioxineachtige PCB's, bijna overal in de Rijn en enkele van zijn zijrivieren wordt overschreden in bepaalde vissen, in het bijzonder in aal, en dat extra saneringsinspanningen deze overschrijdingen niet kunnen reduceren. Daarom zijn er in enkele staten beperkingen opgelegd aan het vangen, verhandelen, aanbieden en consumeren van vis;
- b. dat microverontreinigingen, bijv. resten van geneesmiddelen, röntgencontrastmiddelen of cosmetica, voorkomen in het Rijnwater en zowel in de hoofdstroom als in de zijrivieren in meetbare concentraties worden aangetroffen. Hierbij geldt
 - (i) dat er in de benedenloop van de Rijn en in rivieren in het stroomgebied met een hoog aandeel rwzi-effluent relatief hoge concentraties microverontreinigingen worden gemeten;
 - (ii) dat bij enkele microverontreinigingen de gemeten maximumconcentraties voorstellen voor milieukwaliteitsnormen overschrijden of in de orde van grootte van ecotoxicologisch relevante waarden liggen;
 - (iii) dat voor een groot aantal van de in beschouwing genomen microverontreinigingen huishoudens, industrie en bedrijven de belangrijkste bronnen zijn en stedelijk afvalwater - ondanks zuivering in een rwzi - de bepalende emissieroute is;

³ Verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en Binnenvaart (SAV/CDNI) van 9 september 1996 (<http://www.cdni-iwt.org>); verdragsluitende partijen: Zwitserland, Frankrijk, Luxemburg, België, Duitsland, Nederland

⁴ EFOA=European Fuel Oxygenates Association

⁵ MTBE=methyl-tert-butylether, ETBE=ethyl-tert-butylether: worden gebruikt als brandstofadditief

- (iv) dat er in enkele staten in het Rijnstroomgebied al technische oplossingen worden uitgewerkt voor de implementatie van concrete maatregelen ter reductie van de emissie van microverontreinigingen uit stedelijk afvalwater. Dit geldt met name voor (pilot)installaties in Duitsland, Luxemburg, Nederland en Zwitserland.

11. nemen er kennis van

- a. dat het in 2009 in het beheerplan van het internationaal Rijndistrict conform KRW gestelde doel van de verdere vermindering van de stikstofvracht met 15-20% voor 2015 waarschijnlijk wordt bereikt in de staten van het Rijnstroomgebied en dat deze vermindering tevens een essentiële bijdrage levert aan de realisatie van het doel van de KRM⁶;
- b. dat diffuse emissies van stoffen nog steeds een probleem vormen in het Rijnstroomgebied. Daarbij gaat het vooral om stikstof en op regionaal niveau ook om fosfor, om gewasbeschermingsmiddelen, zoals bijvoorbeeld isoproturon, om PCB's, polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's) en de zware metalen zink en koper;
- c. dat de goede chemische toestand conform KRW in veel wateren van het Rijnstroomgebied niet wordt bereikt. Ondanks de omvangrijke saneringsmaatregelen zijn de concentraties van een aantal ubiquitaire stoffen⁷ te hoog.

12. herinneren eraan

- a. dat de maatregelenprogramma's voor de eerste KRW-beheercyclus (2009-2015) zijn gericht op een verdere reductie van de emissie van stoffen naar het water;
- b. dat er nog andere maatregelen bestaan, zoals het optimaliseren van het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en het stimuleren van biologische landbouw;
- c. dat stoffen in het Rijnwater noch afzonderlijk, noch in onderlinge interactie nadelige effecten dienen te hebben op de levensgemeenschappen van planten, dieren en micro-organismen en dat de waterkwaliteit zodanig dient te zijn dat de drinkwaterwinning niet wordt bemoeilijkt.

13. bekrachtigen hun voornemen om in het kader van het tweede KRW-stroomgebiedbeheerplan (2016-2021) en de verdere uitvoering van het programma Rijn 2020 meer aandacht te besteden aan chemische emissiereductiemaatregelen en hun wisselwerking met andere beleidsterreinen, als in 2015 niet alle reductiedoelstellingen zijn bereikt.

14. onderschrijven het doel van de verdragsluitende partijen bij het CDNI om het ontstaan van scheepsafval te voorkomen en

- a. er - voor zover nog nodig - voor te zorgen dat het net van ontvangstinrichtingen voor scheepsafval zo snel mogelijk wordt uitgebreid en zo mogelijk wordt gepubliceerd op internet;
- b. te voorzien in een betere informatie-uitwisseling (bijv. over wet- en regelgeving, ladingen en scheepsbewegingen), zodat de mogelijkheden voor bijv. gegevensopslag kunnen worden verbeterd, teneinde illegale lozingen te voorkomen en te reduceren, en zo nodig te bestraffen.

⁶ EU-Kaderrichtlijn Mariene Strategie - richtlijn 2008/56/EG

⁷ PAK's, tributyltinverbindingen (TBT), e.a.

15. **bekrachten** de voorgestelde maatregelen in het Sedimentmanagementplan Rijn en **zijn vast van plan** om deze voorstellen voor alle risicogebieden uit te voeren.

16. **geven de ICBR de opdracht** om ervoor te zorgen dat er voor het gehele Rijnstroomgebied via vergelijkbare bepalingsmethoden onderling vergelijkbare onderzoeksresultaten naar de verontreiniging van vissen/biota worden verkregen. Hierdoor kan er zoveel mogelijk gelijktijdig invulling worden gegeven aan de verplichtingen van zowel het levensmiddelen-, gezondheids- als waterrecht. Ze **ondersteunen** hiermee het streven van de staten naar de uitwerking van zo uniform mogelijke voedingsaanbevelingen voor de bevolking.

17. **zijn het erover eens** dat er op nationaal en internationaal niveau maatregelen moeten worden genomen om de emissie van microverontreinigingen te voorkomen en te reduceren. Bij deze maatregelen kan het met name gaan om:

- a. maatregelen aan de bron, bijv. beperking van het gebruik van stoffen;
- b. eisen aan productieprocessen en afvalwaterzuivering in bedrijven, in het bijzonder toepassing van de beste beschikbare technieken;
- c. ondersteuning van de ontwikkeling en toepassing van innovatieve methodes voor de vermindering van de emissie van microverontreinigingen;
- d. toepassing van geavanceerde methodes voor de verwijdering van microverontreinigingen uit rwzi-effluenten;
- e. toetsing en actualisering van bestaande monitoringsystemen rekening houdend met afbraakproducten;
- f. voorlichting van het publiek over gebruik, voorkoming en verwijdering.

18. Omdat veel maatregelen de bevoegdheden van de ICBR en het niveau van het Rijnstroomgebied overschrijden, **verplichten de ministers en de vertegenwoordiger van de Europese Unie zich ertoe** om het initiatief te nemen en activiteiten te ontwikkelen die zijn gericht op de voorkoming en vermindering van de emissie van microverontreinigingen. Daarbij gaat het met name om:

- a. de vaststelling van een consequente keten van maatregelen van de bron tot de verwijdering van producten die waterrelevante stoffen bevatten, bijv. door
 - o de verdere ontwikkeling van de beste beschikbare technieken voor de productie of verwerking;
 - o het in sterkere mate rekening houden met milieuaspecten bij de toelating van stoffen en bij het op de markt houden van stoffen, met name via de verbetering of de ontwikkeling van methodes voor de detectie van effecten van stoffen op het ecosysteem;
 - o eisen aan het op de markt brengen en toepassen, bijv. restricties en verboden;
 - o labelplicht.
- b. de harmonisatie van methodes voor de beoordeling van effecten van microverontreinigingen op de aquatische fauna en flora;
- c. de afstemming van bestaande en toekomstige stofgerelateerde regelgeving op regelgeving inzake de bescherming van de watervoorraad en het aquatische milieu.

19. **geven de ICBR de opdracht**

- a. om de strategie voor microverontreinigingen uit diffuse bronnen af te ronden aan de hand van de voorbeeldgroep pesticiden;

- b. om de werkzaamheden op nationaal en Europees niveau verder te begeleiden en de uitwisseling van kennis, ervaring en informatie over de toegepaste innovatieve methodes/technieken en de bepalende emissieroutes voort te zetten;
- c. om na drie jaar de balans op te maken van de geconstateerde ontwikkelingen. Op basis van deze balans moet de ICBR beslissen welke gemeenschappelijke maatregelen er moeten worden genomen om de emissies van microverontreinigingen via de bepalende emissieroutes (vooral stedelijk afvalwater) te reduceren.

20. **juichen het toe** dat de ngo's die samenwerken met de ICBR alsmede andere actoren die actief zijn op dit gebied de publieke verspreiding van informatie over de milieu- en drinkwaterrelevantie van stoffen evenals aanbevolen veranderingen in verband met de toepassing en verwijdering van stoffen ondersteunen.

Verbetering van de ecologische situatie

21. De ministers en de vertegenwoordiger van de Europese Unie juichen het toe

- a. dat er vandaag de dag weer meer dan zestig vissoorten en meer dan vijfhonderd ongewervelde diersoorten, zoals insectenlarven, schelpdieren, slakken, enz. voorkomen in de Rijn;
- b. dat veel soorten die waren uitgestorven of gedecimeerd in de Rijn zijn teruggekeerd, hoewel enkele uitheemse soorten zich ten koste van de inheemse fauna verspreiden in het Rijnstroomgebied;
- c. dat er de afgelopen jaren in het kader van de uitvoering van het programma Rijn 2020 en de implementatie van de KRW veel is bereikt: ongeveer 480 voormalige knelpunten in de rivieren van het Rijnstroomgebied zijn stroomopwaarts weer passeerbaar voor vissen, 112 km² uiterwaard is hersteld en 80 strangen en nevenwateren zijn weer aangetakt aan de rivierdynamiek van de Rijn. Van deze ecologische aaneenschakeling en herovering van habitats profiteren zowel trekvisserij als ook lokale vissoorten en ongewervelde dieren;
- d. dat het Masterplan trekvisserij Rijn van de ICBR getuigt van coherente actie in een internationaal stroomgebied en dat een groot deel van de hierin genoemde maatregelen is vertaald naar het KRW-beheerplan van 2009. In het Alpenrijn-/Bodenmeergebied staan er vergelijkbare maatregelen gepland ter ondersteuning van de Bodenmeerforel;
- e. dat de uitzet van zalm in delen van het Siegsysteem aan de benedenloop van de Rijn al stapsgewijs kan worden gereduceerd, ook al blijven aanhoudende inspanningen voor het uitzetten van zalm ten behoeve van de opbouw van populaties in de bovenloop van de Rijn onontbeerlijk om het aantal terugkerende vissen te verhogen en de voorzichtig beginnende natuurlijke voortplanting te ondersteunen.

22. **bekrachtigen** dat het herstel van de migratieroutes een belangrijke beheerskwestie is in het kader van de implementatie van de KRW en de Zwitserse wetgeving inzake waterbescherming en dat trekvisserij ook voor de implementatie van de KRM van belang zijn. Bepaalde trekvisserij hebben voor hun levenscyclus immers functionerende verbindingen tussen riviersystemen en het mariene milieu nodig.

23. **stellen vast** dat de stroomafwaartse migratie langs turbines een kritieke fase is voor jonge zalmen of volwassen alen als gevolg van het grote risico op visschade, zeker als er sprake is van meerdere, opeenvolgende waterkrachtcentrales.

24. **geven de ICBR de opdracht** om zich intensief bezig te houden met gemeenschappelijk onderzoek naar innovatieve technieken voor de stroomafwaartse migratie langs stuwen en stuwdammen, die moeten worden gerealiseerd om de verliezen van zalmen of alen bij de uittrek door turbines te beperken.

25. **stellen vast** dat de stroomopwaartse vispasseerbaarheid van de Rijn tot de regio Bazel dankzij de lopende maatregelen steeds realistischer en beter planbaar wordt. Hierdoor zullen de paaigebieden in de Birs, de Wiese en de Ergolz aldaar vanaf 2020 weer bereikbaar zijn voor trekvis.

26. **bekrachten** in verband met het doelbereik van het programma Rijn 2020 en het Masterplan trekvis Rijn in de hoofdstroom van de Rijn

- a. dat de Haringvlietsluizen aan de Noordzeekust in 2018 op een kier zullen worden gezet;
- b. dat de vispassage aan de stuw in Straatsburg in 2015 in gebruik zal worden genomen en dat in datzelfde jaar de bouwwerkzaamheden voor de aanleg van de vispassage aan de stuw in Gerstheim zullen worden gestart, teneinde het Elz-Dreisamgebied weer te verbinden met de hoofdstroom van de Rijn;
- c. dat de tot dusver opgedane ervaring bij de aanleg van voorzieningen voor de stroomopwaartse vismigratie en de evaluatie van hun reële effectiviteit op het niveau van het riviersysteem dienen bij te dragen aan de verbetering van de volgende, nog te bouwen technische oplossingen;
- d. dat de overbrenging van vis naar de oude loop van de Rijn aan de stuw Vogelgrün/Breisach een technische uitdaging vormt. Ze **geven de ICBR de opdracht** om in 2014 een informatie-uitwisseling tussen experts mogelijk te maken in verband met de stroomopwaartse migratie door de Duits-Franse Bovenrijn tot Bazel, waarbij er rekening wordt gehouden met de uitkomst van reeds verricht onderzoek, teneinde bij te dragen aan de uitwerking van een technisch optimale oplossing voor de stuw van Vogelgrün/Breisach;
- e. dat er een efficiënt systeem van vismigratievoorzieningen moet worden gepland en aangelegd om de vispassage aan de stuwen Rhinau, Marckolsheim en Vogelgrün in de Duits-Franse Bovenrijn te garanderen, opdat vis in 2020 de oude loop van de Rijn en Bazel kunnen bereiken.

27. **bekrachten**

- a. dat de passeerbaarheid van de Moezel tot Schengen (drielandenpunt FR-LU-DE) geleidelijk moet worden hersteld door de aanleg van nieuwe vispassages aan de stuwen;
- b. dat de vispasseerbaarheid aan bestaande migratieknelpunten in alle programmawateren van het Masterplan trekvis Rijn moet worden hersteld;
- c. dat er in principe geen nieuwe migratiebarrières mogen worden gebouwd in de programmawateren en zo mogelijk geen migratiehindernissen mogen worden opgeworpen in trajecten die nu nog vrij afstromen, teneinde deze trajecten te kunnen behouden als paaigrond en opgroeihabitat;
- d. dat de maatregelen van het Masterplan trekvis Rijn moeten worden uitgebreid naar enkele zijrivieren van de Hoogrijn en de Aare, omdat zich daar (volgens een inventarisatie uit 2012) meer dan 200 ha extra opgroeihabitat voor jonge zalmen bevindt.

28. **streven naar** voortzetting van de inspanningen om het doel te bereiken dat bestaat in het ecologisch verbeteren van 800 km oeverlijn voor 2020, teneinde de soortenrijkdom in de oeverzone van de Rijn duidelijk te bevorderen. Ze **zijn vast van plan** om de uitvoering van maatregelen ter vergroting van de diversiteit van aquatische en semiaquatische leefgebieden te intensiveren, ook door het reactiveren van de

sedimenthuishouding en het storten van bodemmateriaal in de Rijn en door de realisatie van het biotoopnetwerk aan de Rijn.

29. **bekrachten** dat er bij de implementatie van de KRW verder rekening moet worden gehouden met de doelen voor waterafhankelijke Natura 2000-gebieden. De activiteiten voor water- en natuurbescherming moeten nog nauwer met elkaar worden vervlochten om wederzijdse synergie-effecten te kunnen benutten. Dit geldt ook voor de implementatie van de ROR en de KRW, bijv. bij de creatie van natuurlijke overstromingsgebieden. De voortgangscontrole van het biotoopnetwerk zal duidelijk maken welke successen er zijn geboekt en waar er nog knelpunten zijn.

Overstromingsrisicobeheer

30. **De ministers en de vertegenwoordiger van de Europese Unie stellen vast** dat dankzij de politieke doelen van het Actieplan Hoogwater de volgende resultaten zijn bereikt:

- a. de staten in het Rijnstroomgebied hebben sinds de laatste grote overstroming van de Rijn in 1995 ruim 10 miljard euro geïnvesteerd in overstromingspreventie, bescherming tegen en bewustmaking voor overstromingen om het overstromingsrisico te verminderen en zodoende de bescherming van mensen en goederen te verbeteren;
- b. sinds 2010 kan er tot 229 miljoen m³ water worden geborgen in retentiegebieden aan de Rijn benedenstrooms van Bazel (de Duits-Franse Bovenrijn en de Duitse Nederrijn). Verder zijn er in de Rijndelta rivierverruimende maatregelen getroffen (Ruimte voor de rivier). Deze activiteiten zijn gericht op het aftoppen van hoogwaterpieken en het verkleinen van het overstromingsrisico;
- c. dit wordt gecombineerd met renatureringsmaatregelen aan zijrivieren en kleinere wateren in het stroomgebied; op bepaalde Rijntrajecten is tevens de dijkveiligheid en de lokale bescherming tegen overstromingen verhoogd, zodat mensen en goederen beter zijn beschermd;
- d. de potentieel getroffen bevolking kan zich tegenwoordig onder andere dankzij moderne communicatiemiddelen (internet, sms, enz.) sneller op de hoogte stellen van de risico's van hoogwater. De autoriteiten hebben de verwachtingstermijnen voor hoogwater verlengd en burgers kunnen zichzelf en hun bezittingen in geval van hoogwater eerder in veiligheid brengen.

31. **stellen vast** dat de uitvoering van de maatregelen langer duurt dan oorspronkelijk voorzien. Ze **benadrukken** het belang van de tijdige realisatie van alle voor 2020 geplande retentiegebieden en de aanwijzing van de gebieden voor maatregelen die na 2020 worden uitgevoerd.

32. **stellen vast** dat de tot dusver nagestreefde verlaging van de hoogwaterpieken met de in het kader van het Actieplan Hoogwater voorgenomen maatregelen slechts lokaal en bij een klein aantal hoogwatergebeurtenissen kan worden bereikt. Ze **bekrachten** echter het nut van de reeds voorgenomen, concrete maatregelen in het kader van het Actieplan Hoogwater die geheel of gedeeltelijk worden opgenomen in de opeenvolgende overstromingsrisicobeheerplannen conform ROR. In het licht van de verwachte klimaatverandering **benadrukken** ze de noodzaak om bovenop de reeds voorgenomen maatregelen nog meer maatregelen voor hoogwaterretentie te plannen.

33. **juichen** de stappen **toe** die de ICBR in het kader van de implementatie van de ROR heeft gezet voor de totstandbrenging van een gemeenschappelijk, overkoepelend overstromingsrisicobeheerplan. In dit plan zullen de maatregelen van de verschillende staten op de actieterreinen preventie, bescherming en paraatheid worden samengevoegd rekening houdend met de actiedoelen en maatregelen van het Actieplan Hoogwater.

34. **stellen vast** dat gelet op de effecten van de klimaatverandering, de verwachte toename van hoogwatergebeurtenissen en ook de mogelijk grotere kans op extreme gebeurtenissen vooral maatregelen voor overstromingsrisicobeheer met bovenregionale effecten nog belangrijker worden, zoals overstromingsgevoelige gebieden vrijhouden van verdere gebruiksfuncties of meer hoogwaterretentiegebied/ruimte voor de rivier creëren.

35. **juichen het toe** dat de ICBR is begonnen gezamenlijk een instrument te ontwikkelen voor de evaluatie van de vermindering van schade in verband met overstromingsrisico's, waarmee de effectiviteit van uiteenlopende maatregelen op verschillende actieterreinen kan worden vastgesteld (vrijhouden van bebouwing, ruimtelijke ordening, bescherming van objecten, enz.). Met dit instrument kunnen de maatregelen voor overstromingsrisicobeheerplannen worden geprioriteerd.

36. **benadrukken** de noodzaak van compleet en integraal overstromingsrisicobeheer dat alle handelingsopties omvat. Met het oog hierop bestaat een belangrijke opdracht in het kader van de implementatie van de ROR in het op alle actieterreinen en alle bevoegdheidsniveaus ontwikkelen van de paraatheid voor grote tot extreme hoogwatergebeurtenissen. Te dien einde moeten er onder andere plannen voor rampenbestrijding en plannen voor crisisbeheersing (o.a. burgerbescherming) op gemeentelijk of regionaal dan wel (inter)nationaal niveau worden opgebouwd en uitgebreid.

37. **bekrachtigen** dat erop moet worden toegezien dat de activiteiten goed op elkaar worden afgestemd en met elkaar worden verbonden om te voorkomen dat een maatregel die gepland staat in een bepaald gebied het overstromingsrisico grensoverschrijdend (boven- of benedenstrooms) vergroot.

38. **benadrukken** het belang van het sterker inzetten op voorlichting van de bevolking over de gevaren en risico's van hoogwatergebeurtenissen om zodoende het bewustzijn aan te scherpen en persoonlijke voorzorg te stimuleren (zoals bijv. hoogwaterrobuust bouwen en verbouwen, verzekeringen tegen overstromingsschade, gedragsverandering). Daarbij kan het van nut zijn om hoogwaterpartnerschappen te vormen.

Klimaatverandering en adaptatie

39. **De ministers en de vertegenwoordiger van de Europese Unie nemen er kennis van**

- a. dat uit de Studie naar scenario's voor het afvoerregime van de Rijn, waartoe in 2007 opdracht is gegeven, blijkt dat de Rijnafvoer vorige eeuw al in de winter een stijgende en in de zomer een dalende tendens vertoonde en over het hele jaar genomen vaker kleine en middelgrote hoogwatersituaties heeft voortgebracht en dat de klimaatprojecties deze tendens voor de toekomst bevestigen;
- b. dat de watertemperatuur in de Rijn zich parallel met de stijging van de luchttemperatuur ontwikkelt en er zich daarom in de toekomst vaker extreme situaties zullen voordoen, meer specifiek ernstige laagwaterfases in de zomer die meestal gepaard gaan met hoge luchttemperaturen en problemen opleveren voor de gebruiksfuncties (bijv. watervoorziening en scheepvaart) en de ecologische functies van wateren;

40. **stellen vast**

- a. dat de tot dusver in het kader van het Actieplan Hoogwater uitgevoerde voorzorgsmaatregelen tegen overstromingen ter vermindering van de overstromingsrisico's de juiste kant opgaan en dat de reeds opgestarte maatregelen ter vergroting van de hoogwaterretentie, die tevens de veerkracht van gebieden bij overstromingen versterken, vanuit het oogpunt van de klimaatverandering in de toekomst moeten worden geïntensiveerd;

- b. dat laagwatergebeurtenissen, die vooral in de zomer gepaard gaan met hoge watertemperaturen, in het licht van de verwachte ontwikkelingen meer aandacht verdienen.

41. geven de ICBR de opdracht

- a. om voor 2014 op basis van de evaluatie van verrichte studies/de diagnose in verband met de afvoerhuishouding (hoog- en laagwater) en de temperatuurhuishouding een voorlopige ICBR-klimaatadaptatiestrategie voor het Rijnstroomgebied te ontwikkelen en voorstellen voor maatregelen voor de adaptatie aan de verwachte effecten van de klimaatverandering te onderzoeken uitgaande van de bestaande beheersmaatregelen in de staten/regio's. De ICBR zal op korte termijn een beslissing nemen over te zetten vervolgstappen, eventueel met betrekking tot een ICBR-laagwater(beheer)plan;
- b. om bij het vervolg van het opstellen van de klimaatadaptatiestrategie rekening te houden met socio-economische ontwikkelingen en hierbij alle belanghebbenden te betrekken.

Toekomstige samenwerking

42. De ministers benadrukken het belang van de bestaande open en vertrouwensvolle samenwerking tussen de staten, waarzonder de behaalde successen in de ICBR niet mogelijk zouden zijn geweest.

43. De ministers en de vertegenwoordiger van de Europese Unie juichen het toe dat de EU-staten, de EER-staat Liechtenstein en Zwitserland de implementatie van de KRW en de ROR in het internationaal stroomgebieddistrict Rijn met succes coördineren. Zwitserland en Liechtenstein zullen deze coördinatie- en harmonisatiewerkzaamheden blijven ondersteunen op grond van hun eigen wet- en regelgeving en maken zodoende de wil kenbaar tot samenwerking met de EU op het gebied van waterbeleid.

44. juichen het toe dat er nauw wordt samengewerkt - rekening houdend met alle staten zonder zee kust, die via de ICBR op tijd worden betrokken bij het proces - om de KRM te implementeren, waarvan belangrijke onderwerpen, te weten trekvissen, eutrofiëring door nutriënten en vervuilende stoffen, ook een rol spelen bij de implementatie van de KRW.

45. erkennen dat de nadere invulling van de doelstellingen van de implementatie van de KRM in het internationaal Rijndistrict aanvullende activiteiten op het gebied van zwerfvuil (inclusief microplastics) nodig kan maken, ook in de staten zonder zee kust, en verzoeken de ICBR om hieraan zo nodig aandacht te besteden op stroomgebiedniveau.

46. juichen de constructieve en vertrouwensvolle samenwerking **toe** tussen de staten en de EU in de ICBR en tussen de ICBR en de erkende waarnemers. Deze coöperatie moet worden voortgezet; daarbij staat de ICBR open voor samenwerking met andere organisaties of netwerken.